

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

УДК 330.342:631.

Гришова І.Ю.,
д.е.н, проф. кафедри обліку, аналізу і аудиту
Одеського національного політехнічного університету
Шабатура Т.С.,
викладач кафедри економічної теорії і аграрної економіки
Одеського державного аграрного університету

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Прискорення інтеграційних процесів України до ЄС спонукає удосконалення формування фінансової складової економічної безпеки вітчизняних підприємств, що виступає запорукою економічного та соціального розвитку держави. Проте в умовах панування мінливих «правил гри» та набутої в період приватизації нелегітимності щодо прав власності, українські підприємства, особливо капіталомістких галузей та інноваційної сфери, не бажають залучати довгострокові фінансові інвестиції і, тим самим, сприяти економічному зростанню країни. Тому ефективне функціонування фінансової складової як основного системоутворюючого чинника економічної безпеки підприємства, здатне усунути загрози його фінансовій діяльності, забезпечити нарощення фінансового потенціалу та гарантувати максимізацію ринкової вартості бізнесу в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні аспекти зміцнення економічної безпеки підприємства, в тому числі її складових, досліджено у наукових працях таких відомих вітчизняних та зарубіжних науковців, як: Андрійчук В.Г., Ареф'єва О.В., Барановський О.І., Бланк І.О., Вечканов Г.С., Гришова І.Ю., Мунтіян В.І., Чупіс А.В. та ін. [1-8]. Проте, незважаючи на їх вагомий науковий доробок, залишаються відкритими питання вивчення шляхів забезпечення економічної безпеки у контексті їх динамічного зростання, досягнення рівноважного збалансованого функціонування фінансових потоків промислового комплексу та зменшення фінансово-економічних асиметрій у забезпеченні операційної діяльності машинобудівних підприємств, що підкреслює актуальність теми і своєчасність завдань нашого дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження найсуттєвіших напрямків формування фінансової складової економічної безпеки підприємницької діяльності машинобудівних підприємств, що передбачає визначення пріоритетних фінансових інтересів підприємства, ідентифікацію загроз, що протидіють їх реалізації, та розробку механізму щодо запобігання їх подальшій появі.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах посткризових економічних деформацій усвідомлення розмаїття критеріїв, факторів та загроз економічної безпеки підприємства обумовлює необхідність концептуалізації та систематизації поняття економічна безпека підприємства як економічної категорії.

Так, О.І. Барановський [3] у своїй науковій праці акцентує увагу на всеосяжності проблеми економічної безпеки, аналізує її вплив на всі галузі економіки країни та дає розгорнуте визначення, у якому акцент робиться на захищеність фінансових інтересів усіх рівнів, забезпеченість фінансовими ресурсами, збалансованість підсистем національної економіки, наявність та якість фінансових інструментів і послуг.

В.І. Мунтіян [7] у своїй монографії здійснює комплексне дослідження системи економічної безпеки, а також її складової – фінансової безпеки як провідної ланки в усьому комплексі питань і напрямків забезпечення ефективного функціонування підприємства.

Принципово важливим, на нашу думку, у монографії є вивчення проблем, що супроводжують фінансову безпеку не лише на макрорівні, а й на рівні окремого підприємства, що дає можливість проаналізувати фактори та критерії фінансової стійкості підприємства як сполучної ланки вітчизняної економіки в стратегічному вимірі. Безумовно, у рецензованих монографіях здійснити остаточний та

цілком вичерпний аналіз проблеми, що вивчається просто неможливо. Деякі положення, запропоновані авторами, потребують доповнення й корегування та можуть і повинні бути предметом наукових досліджень. Проте ці праці мають вагоме науково-теоретичне та практичне значення, тому що визначають методологічний та категоріальний апарат і окреслюють пріоритетні напрямки подальших наукових дискусій у цій сфері задля поглиблення та всебічного розуміння категорії економічної безпеки, що виступає одним із фундаментальних понять економічної науки.

Економічна безпека – це універсальна категорія, що відображає захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях, починаючи з держави і закінчуючи кожним її громадянином.

Економічна безпека підприємства – це захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також спроможність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності. Зміст даного поняття містить у собі систему засобів, які забезпечують конкурентостійкість та економічну стабільність підприємства, а також сприяють підвищенню рівня добробуту робітників [2].

В умовах ринкової економіки успішність розвитку підприємства багато у чому залежить від ефективності функціонування його фінансової діяльності, що обумовлює необхідність дослідження проблем забезпечення підприємства фінансовою безпекою. Фінансова безпека виступає складовою економічної безпеки, головною метою якої є досягнення найвищого рівня добробуту підприємства у поточному та перспективному періодах за умови стабілізації його фінансового розвитку в довгостроковому періоді. Забезпечення підприємства фінансовою безпекою як складової його економічної безпеки передбачає реалізацію наступних найсуттєвіших напрямків (рис.1).

Початковим напрямком формування фінансової складової економічної безпеки підприємств є визначення пріоритетних фінансових інтересів, що потребують захисту в процесі їх реалізації.

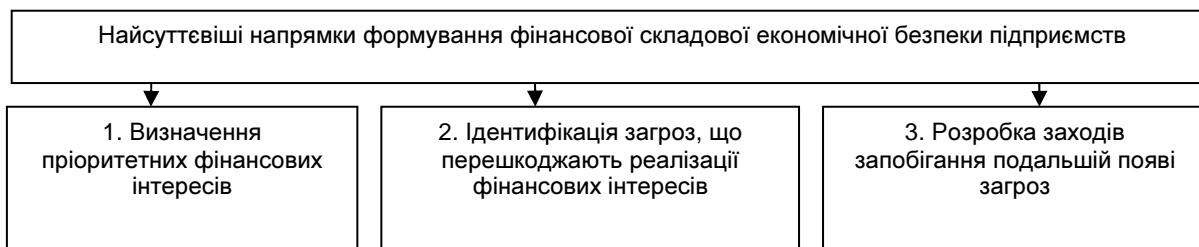

Рис.1. Напрямки формування фінансової складової економічної безпеки підприємницької діяльності підприємства

Джерело: [4]

На сьогодні в економічній літературі існує різноманітність трактувань поняття «основні фінансові інтереси підприємства», що, з одного боку, характеризують їх як орієнтир розвитку підприємства, а з другого – відображають характер економічних відносин підприємства та його потребу у стабільному та перспективному розвитку в мінливому ринковому середовищі. Розвиток сучасної економіки обумовлює необхідність використання потокових підходів до управління фінансовою діяльністю підприємств, які здатні і покликані наочно відображати рух фінансових ресурсів, будь-які зміни в їх структурі та сприяти збалансованості та ефективності процесу кругообігу. Формування фінансових потоків на рівні промислового підприємства є вихідною умовою здійснення процесу виробництва на всіх його стадіях, а також важливим етапом створення операційної та фінансової стратегії його розвитку. Важливість окресленого проблемного поля свідчить про те, що в сучасних умовах функціонування економіки України пріоритетними фінансовими інтересами промислових підприємств, зокрема, підприємств галузі машинобудування, виступають основні фінансові потреби підприємства щодо забезпечення його фінансової стійкості через зростання ринкової вартості бізнесу шляхом: ефективності формування та руху фінансових потоків, що, в свою чергу, характеризує фінансовий потенціал підприємства та розкриває призначення фінансових потоків щодо оптимізації розміщення їх в активах; синхронізації фінансових потоків у часі та за обсягами, що характеризує платоспроможність та фінансову стійкість підприємства.

Оскільки втілення намічених фінансових цілей у життя підприємства супроводжується фінансовою небезпекою, наступним найсуттєвішим етапом формування фінансової складової економічної безпеки є ідентифікація загроз, що перешкоджають їх реалізації.

Проведений аналіз літературних джерел [1-8] дає підстави для виокремлення основних сутнісних характеристик даного поняття, згідно яких загроза фінансовим інтересам підприємства: виступає передбаченим або завершеним явищем; виражає протидію фінансовому середовищу діяльності підприємства; перешкоджає реалізації фінансових інтересів власників; наносить пряму або опосередковану шкоду фінансовій діяльності; змінюється залежно від фінансового розвитку підприємства.

Аналіз фінансових потоків за сферами функціонування та за джерелами формування дає можливість виділити коло специфічних факторів, і, як наслідок, загроз, які спричиняють небезпеку фінансовій складовій економічної безпеки машинобудівних підприємств Одеської області (табл.1).

Таблиця 1

Фінансові потоки машинобудівних підприємств Одеської області за сферами функціонування, %*

Роки	Співвідношення фінансових потоків в структурі активів:		Необоротні фінансові потоки у формі:			Оборотні фінансові потоки, розміщені:	
	необоротні	оборотні	нематеріальний	матеріальний	фінансовий	у сфері виробництва	у сфері обігу
2007	45,14	54,86	0,10	69,53	30,37	25,64	74,36
2008	44,28	55,72	0,08	66,70	33,22	26,32	73,68
2009	43,62	56,38	0,10	72,92	26,98	21,98	78,02
2010	43,89	56,11	0,10	70,76	29,19	23,33	76,67
2011	44,05	55,95	0,10	71,05	28,85	23,50	76,50

*Джерело: розраховано за даними статистичних звітів підприємств

Отже, проведений аналіз фінансових потоків за сферами функціонування свідчить про наступні тенденції, що негативно впливають на ефективність їх управління в машинобудівних підприємствах Одеської області, серед яких найсуттєвішими виступають:

- поступова трансформація необоротних фінансових потоків у оборотні активи;
- в структурі фінансових активів домінуюча роль належить оборотним фінансовим потокам, проте, враховуючи галузеву приналежність, таке співвідношення необоротних та оборотних активів є нераціональним, оскільки для машинобудівних підприємств характерне переважання необоротних фінансових активів;
- незначна сума нематеріальних активів у структурі необоротних фінансових потоків, які мають позитивний вплив на вартість підприємства з одного боку, а з іншого – вирізняють його серед підприємств з аналогічним видом діяльності;
- нераціональне співвідношення фінансових потоків, розміщених у сфері виробництва та в сфері обігу, де значна перевага належить останнім, що негативно впливає на забезпечення безперервного руху процесу виробництва та реалізації продукції;
- викривлена структура фінансових потоків, розміщених в оборотних активах, що негативно позначається на виробничій та фінансовій діяльності підприємств.

Оптимальне співвідношення власних та залучених джерел формування фінансових потоків виступає одним із чинників забезпечення фінансової стійкості, а отже й економічної безпеки підприємства. Тому важливо дослідити динаміку складу та структуру джерел формування фінансових потоків машинобудівних підприємств (табл. 2).

Аналіз складу та структури джерел формування фінансових потоків дає підстави для виокремлення наступних негативних явищ: відсутність резервного капіталу в структурі власного капіталу, що призначений для покриття витрат при недостатньому рівні прибутку або отриманні збитків, виконання кредиторських зобов'язань або сплата боргів у разі ліквідації підприємства; поступове зростання частки поточних зобов'язань в структурі залучених джерел формування фінансових потоків, що порушує фінансову платоспроможність машинобудівних підприємств та свідчить про десинхронізацію фінансових потоків.

Таблиця 2

Динаміка складу та структури джерел формування фінансових потоків підприємницької діяльності машинобудівних підприємств Одеської області*

Види капіталу	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	Відхилення 2011р. від 2007р. (+;-)
1	2	3	4	5	6	7
Статутний капітал	57,5	53,0	51,7	51,8	53,5	-4,0
Додатковий капітал	44,8	44,2	48,0	46,5	47,5	2,4
Резервний капітал	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-2,7	2,5	-0,1	1,3	-1,1	1,6
Неоплачений капітал	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0
Власний капітал - всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	x
Довгострокові зобов'язання	37,5	31,2	36,5	35,0	35,7	-1,8

продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6	7
Короткострокові кредити банків	4,3	2,6	3,7	3,4	3,5	-0,8
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	2,7	1,6	2,3	2,1	2,2	-0,5
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	10,5	12,7	11,2	11,5	11,4	0,8
Поточні зобов'язання за розрахунками: - з бюджетом	4,5	3,1	3,9	3,7	3,8	-0,6
- зі страхуванням	1,6	2,0	1,9	1,9	1,8	0,1
- з оплати праці	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2	0,1
Інші поточні зобов'язання	37,9	45,7	39,2	41,2	41,3	3,3
Позиковий капітал - всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	x

*Джерело: розраховано за даними статистичних звітів підприємств

Таким чином, наведене коло специфічних факторів генерує наступні загрози, які впливають на фінансову діяльність машинобудівних підприємств, знижуючи тим самим їх економічну безпеку, серед яких найгострішими виступають: зниження гнучкості підприємств; неоптимальне співвідношення власних та залучених джерел фінансових потоків; зменшення позитивного обсягу чистого фінансового потоку; зниження рівня платоспроможності та фінансової стійкості підприємств.

Необхідність функціонування фінансової складової економічної безпеки підприємства зумовлена об'єктивно наявним для підприємства завданням щодо забезпечення стабільності функціонування та досягнення основних цілей його діяльності. Успішність реалізації економічної безпеки підприємства залежить від швидкості та ефективності реагування керівництва та спеціалістів (менеджерів) на вплив можливих загроз та своєчасну ліквідацію негативних наслідків факторів екзогенного та ендогенного середовища(табл. 3).

Таблиця 3

Систематизація фінансових інструментів управління економічною безпекою підприємства

Пріоритетні фінансові інтереси підприємства	Основні внутрішні механізми забезпечення економічної безпеки підприємства
1. Ефективність формування та використання фінансових потоків 1.1. Достатній обсяг формованих фінансових потоків	1. Оптимізація розподілу чистого фінансового потоку підприємства 2. Залучення необхідного обсягу запозичених джерел формування фінансових потоків.
1.2. Зростання рівня рентабельності фінансових потоків	3. Система «взаємозв'язок витрат, об'єму реалізації та прибутку». 4. Операційний леверидж. 5. Фінансовий леверидж. 6. Мінімізація середньозваженої вартості джерел формування фінансових потоків.
2. Фінансова платоспроможність та фінансова стійкість підприємства	7. Оптимізація структури фінансових активів. 8. Оптимізація структури джерел формування фінансових потоків, 9. Збалансування вартісних потоків та їх синхронізація за часом та за обсягами. 10. Збалансування та синхронізація грошових потоків 11. Нормування середнього та мінімального залишку грошових активів

*Джерело: розроблено на основі [4]

Виходячи із економічної природи поняття економічної безпеки та основних критеріальних характеристик побудови системи фінансового інструментарію її забезпечення та оцінки, вважаємо, що процес управління економічною безпекою машинобудівних підприємств повинен базуватись на механізмі формування та ефективного розміщення фінансових потоків в активах підприємства, який є також сукупністю специфічних елементів впливу на забезпечення захисту фінансових інтересів від загроз. Тому систематизація таких елементів повинна відбуватись за основними напрямками досягнення та реалізації фінансових інтересів власників

Таким чином, запропонована систематизація фінансових інструментів управління економічною безпекою підприємств захистить реалізацію фінансових інтересів їх власників від негативного впливу зовнішніх та внутрішніх загроз. Проте вона може бути розширена за умови подальшого дослідження

особливостей функціонування машинобудівних підприємств в умовах посткризового відновлення економіки.

Висновок з даного дослідження. На підставі проведених досліджень формування фінансової складової економічної безпеки підприємницької діяльності машинобудівних підприємств відмітимо наступне:

По-перше, фінансова безпека виступає фінансовою складовою економічної безпеки підприємницької діяльності, головною метою якої є досягнення найвищого рівня добробуту підприємства у поточному та перспективному періодах за умови стабілізації його фінансового розвитку в довгостроковому періоді.

По-друге, процес формування фінансової складової економічної безпеки підприємницької діяльності підприємства повинен базуватися на потоковому підході, що сприяє ефективному управлінню фінансовими ресурсами, нарощенню фінансового потенціалу та максимізації ринкової вартості підприємств.

По-третє, в сучасних ринкових умовах функціонування економіки України пріоритетними фінансовими інтересами машинобудівних підприємств виступають основні фінансові потреби щодо забезпечення фінансової стійкості через зростання ринкової вартості підприємницької діяльності шляхом ефективного управління фінансами потоками.

По-четверте, до основних загроз пріоритетним фінансовим інтересам підприємницької діяльності машинобудівних підприємств відносяться: зниження гнучкості підприємства; неоптимальне співвідношення власних та залучених джерел фінансових потоків; зменшення позитивного обсягу чистого фінансового потоку; зниження рівня платоспроможності та фінансової стійкості підприємства; розбалансованість грошових потоків; зниження ринкової вартості бізнесу.

По-п'яте, управління фінансовою складовою економічної безпеки підприємницької діяльності машинобудівних підприємств повинно здійснюватися за допомогою фінансових інструментів, що спрямовані на формування та ефективне розміщення фінансових потоків в активах підприємства.

Література

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств : підручник. – 2-ге вид., доп. і перероблене. / В.Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Ареф'єва О.В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №1. – С. 101.
3. Барановський О.І. Фінансова безпека / О.І. Барановський; Ін-т екон. прогнозування. – К. : Вид-во "Фенікс", 1999. – 338с.
4. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью / И.А. Бланк. – К. : Изд-во "Никацентр", Эльга, 2004. – 784 с.
5. Вечканов Г.С. Экономическая безопасность : учебник [для студ. ВНЗ] / Г.С. Вечканов. – СПб. : Изд-во "Питер", 2007. – 384 с.
6. Гришова І.Ю. Економічна стуність фінансових потоків та особливості їх функціонування в АПК / І.Ю. Гришова // Інноваційна економіка. – № 1(20). – 2011. – С. 205-209.
7. Мунтіян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтіян. – К. : Квіц, 1999. – 464 с.
8. Чупіс А.В. Оцінка, аналіз, планування фінансового становища підприємства : монографія / [А.В. Чупіс та ін.]. – Суми: Довкілля, 2001. – 404с.